

El panorama autonòmic concebut a la Transició va néixer ple de renúncies forçades per la pressió del moment o la feblesa d'alguns actors. Aquest començament, que es podia haver corregit amb el temps, ha esdevingut un llast que no resol l'encaix dels territoris de parla catalana. Repassem cada cas en concret.

Multitudinària manifestació del 9 d'octubre del 1977 a València. Al costat, Josep Tarradellas amb

Llibertat, amnistia i cafè per a tothom

L'inici de la Transició valenciana no es remunta a la mort del general Franco, sinó més d'una dècada abans. Perquè, en efecte, la publicació l'any 1962 de *Nosaltres els valencians*, l'obra de referència de Joan Fuster, va significar un abans i un després en les consciències de milers de valencians, que gràcies al llibre de l'assagista de Sueca van descobrir les arrels, la idiosincràsia i les circumstàncies històriques del seu país.

El sotrac va ser tal que el País Valencià va bullir –literalment– com pocs territoris més durant el tardofranquisme i el subsegüent postfranquisme. Els carrers anaven plens de manifestacions que demanaven “Llibertat, Amnistia i Estatut d'autonomia” amb senyeres quadribarrades. El sentiment nacional d'una part de la població, adormit o

reprimat, depenent de cada cas, va exacerbar-se tant que, en segons quins casos, va radicalitzar-se més que no en uns altres indrets. En conjunt, els valencians [vegeu el gràfic de la pàgina 20, publicat l'any 1982 pel Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS)] eren dels ciutadans que ambicionaven una estructura de l'estat menys centralitzada, fins al punt que el desig independentista superava el català: el 14% dels valencians s'hi declarava, davant el 8% dels catalans. De fet, l'anhel secessionista únicament era més estès al País Basc (30%).

“El País Valencià és un drac adormit més perillós que catalans i bascos”, conten que va confessar Adolfo Suárez els anys que van precedir l'anomenada *batalla de València*, una guerra identitària que no va estalviar la violència estricta: els atacs a la casa de Fuster, a

la llibreria Tres i Quatre o el terrible assassinat a Alacant, el 6 d'octubre del 1977, del jove Miquel Grau mentre penjava cartells de la marxa reivindicativa del Nou d'Octubre d'aquell any conjuntament amb tres companys del Moviment Comunista del País Valencià (MCPV). El jove Miguel Ángel Panadero Sandoval, de 19 anys i proper a Fuerza Nueva, va pujar al terrat de sa casa per tal de llançar-los poalades d'aigua, un test i una rajola que va impactar en el cap de Grau i li va segar la vida. Van condemnar-lo a 12 anys de presó.

Josep Lluís Albiñana, president preautonòmic del País Valencià del 1978 al 1979, i el també socialista Fernando Martínez Castellano, que fou escollit primer alcalde democràtic de València després de la dictadura, van veure com la policia desactivava sengles arte-

Adolfo Suárez en una de les reunions prèvies a la restitució de la Generalitat de Catalunya.

factes explosius que grups d'extrema dreta havien enviat als seus domicilis particulars. De la seva banda, el president de la Diputació de València, Manuel Girona, i Ricard Pérez Casado, alcalde de València després de la renúncia de Martínez Castellano, van ser agredits al carrer. Al fill del segon, de només 4 anys, fins i tot li van dir que matarien son pare. La vespra del referèndum constitucional, el fill del Manuel Sanchis Guarnier va avisar la policia en rebre un paquet sospitos a sa casa de València: es tractava d'un paquet bomba que la seva dona va estar a punt d'obrir.

I és que al País Valencià, a l'extrema dreta espanyolista –que també actuava de manera virulenta en uns altres llocs de l'estat– se n'hi afegia una de caire regionalista, profundament anticatalanista, que en cap moment no va acceptar decisions del Consell preautonòmic com ara la institucionalització de la senyera quadribarrada –amb el logotip de la Generalitat al bell mig– com a emblema dels valencians. També rebutjaven la denominació de País Valencià i, és clar, negaven la unitat de la llen-

gua. El Nou d'Octubre del 1979, un d'aquests grups d'exaltats va cremar la senyera que penjava de la balconada de l'Ajuntament de València.

Fernando Abril Martorell, polític valencià de la UCD que mantenia una relació estreta amb Suárez, va ser l'encarregat d'atiar les flames. Abril i uns altres homes del centre-dreta valencià –sobretot, Emilio Attard i Manuel Broseta, que prèviament havia festejat amb el catalanisme– van apostar-ho tot al blau, i la jugada els va eixir bé. L'any 1982 els valencians van estrenar un Estatut que, gràcies a les renúncies del PSOE, cedia tot l'apartat simbòlic a les pretensions de la dreta. Alfonso Guerra havia oficialat com a *negociador* socialista. El diari *Las Provincias*, amb una gran penetració a València i la seva rodalia i dirigit per María Consuelo Reyna, va actuar com a dic de contenció de les ànsies normalitzadores –no sols lingüístiques, sinó també polítiques– de milers i milers de valencians.

El nom oficial del territori, Comunitat Valenciana, va ser una invenció –“una imbecil·litat”, segons diria al cap dels anys en una entrevista a EL

TEMPS– d'Attard mateix; la bandera adoptava la franja blava de la ciutat de València, i el nom de la llengua quedava definit com a *valencià*. La reforma estatutària del 2006, també validada pels socialistes, va introduir la fórmula *idioma valencià*, que el PP exhibeix com a argument davant tots aquells que defensen la unitat del català, Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) inclosa.

Finalment, el País Valencià va accedir a l'autonomia per la via lenta i menys agosarada, la que preveia l'article 151 de la Constitució, mentre Catalunya, el País Basc, Galícia i Andalusia ho feien a través de l'article 155. Així com durant la Segona República els valencians van quedar-se a punt d'aprovar el seu Estatut, ara tornaven a integrar el furgó de cua. La prohibició que dues o més comunitats autònomes puguin federar-se, tal com explicita la carta magna espanyola, i la tanca del 5% dels vots necessària per aconseguir representació a les Corts –la més elevada de totes les autonomies pluriprovincials de l'Estat espanyol– van recloure les ànsies nacionalistes a formacions minoritàries que mai no van obtenir representació electoral en solitari, sinó gràcies a coalicions d'un espectre més ampli.

Pel que fa a la *guerra de símbols*, els populars valencians encara en fan bandera. Aquests dies, després dels intents frustrats per tal de refer la definició de *valencià* –homologada a la de *català*– al *Diccionari normatiu valencià de l'AVL*, i del vet a l'expressió *País Valencià* en totes les iniciatives parlamentàries, la Generalitat que presideix Alberto Fabra patrocina una campanya publicitària que recorda el 30è aniversari de la llei de símbols, aprovada sota el primer mandat del socialista Joan Lerma. Si aquella llei havia de servir per tancar ferides, sembla que aquestes continuen obertes.

La unitat catalana. La Transició al Principat va esclatar, després de la mort de Franco, en forma de vagues laborals i manifestacions reivindicatives de caire identitari. Als últims anys de la dictadura, s'havia anat cuinant un brou antifranquista amb la creació de sindicats clandestins, formacions polítiques diverses i moviments socials diversos

que s'havien desenvolupat en aquests dos fronts, el socio-laboral i el polític-nacional. Exactament 11 anys abans de la mort de Franco, el 20 de novembre del 1964 es va crear la primera Comissió Obrera de Catalunya a l'església de Sant Medir de Barcelona. CCOO naixeria poc després i el 1967 seria il·legalitzada i perseguida. Les forces polítiques de Catalunya començarien a trobar-se, primer en la Taula Rodona Democràtica, reunida per pagar les multes dels tancats a la Caputxinada del 1966, i després en la Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, que reunia ERC, Front Nacional de Catalunya, Moviment Socialista de Catalunya (MSC), Convergència Socialista, UDC i el PSUC. La Coordinadora va impulsar la constitució de l'Assemblea de Catalunya, una plataforma unitària on tindrien representació tots els partits de la Coordinadora, el cercle de Jordi Pujol, CCOO i el PSAN. Des del 1971, l'Assemblea va coordinar les mobilitzacions populars i, a la mort de Franco, dues manifestacions l'1 i el 8 de febrer de 1976, la campanya "Volem l'Estatut!" i, finalment, el primer Onze de Setembre fora de la clandestinitat amb una multitudinària manifestació a Sant Boi de Llobregat sota el lema "Llibertat, Amnistia i Estatut d'autonomia".

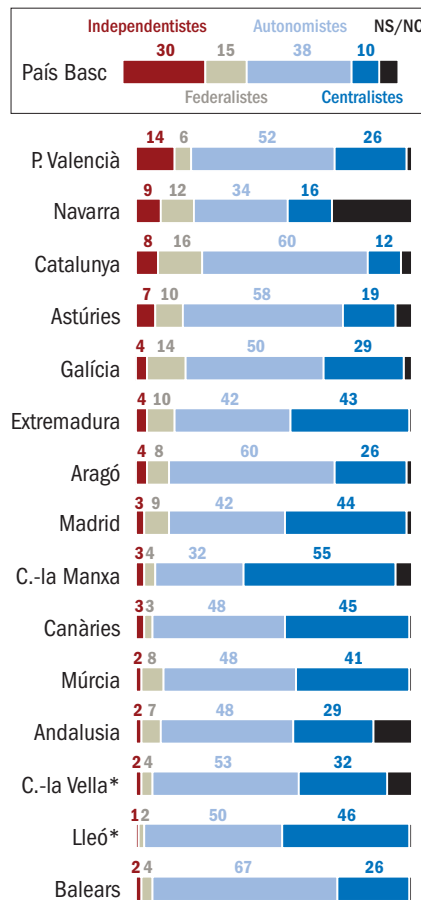
Paral·lelament, el moviment obrer organitzaria tot de vagues i manifestacions, sobretot el primer semestre de 1976, entre les quals van esdevenir simbòliques la vaga general de Sabadell i les mobilitzacions a la siderúrgica Laforsa de Cornellà.

La unitat de les forces polítiques a la clandestinitat es va traduir en una llista per al Senat d'esquerres que encabia el PSUC, PSC-PSOE i ERC, amb el suport d'Estat Català i el FNC. Els elegits per aquesta Entesa dels Catalans van formar un grup al Senat al qual es van acabar sumant els senadors d'UDC, en Lluís Maria Xirinacs i tres dels senadors designats pel rei: Martí de Riquer, Josep Maria Socias i Humbert i Maurici Serrahima. Els senadors i diputats catalans al Congrés van crear l'Assemblea de Parlamentaris que, entre d'altres coses, va coordinar la restitució de la Generalitat de Catalunya i la tornada de l'exili del seu president,

Joan Fuster, a casa seva a Sueca, després de l'atemptat que va patir el setembre del 1981.

Aspiracions polítiques: estructura de l'estat (1979)

*Lleó es va recollir independentment. A Cantàbria i la Rioja no es va recollir informació.

Font: Manuel García Ferrando, *Regionalismo y Autonomía de España 1976-1979*, CIS, Colección Monografías, nº 54, Madrid, 1982.

Josep Tarradellas, tasca que van encomanar al senador Pere Portabella [vegeu entrevista a la pàgina 24]. La tornada es va produir el 23 d'octubre de 1977 –amb la famosa frase "Ciutadans de Catalunya, ja sóc aquí". El president de la recuperada Generalitat va fer un govern d'unitat amb consellers de totes les forces: Joan Reventós, Josep M. Triginer, Antoni Gutiérrez Díaz, Jordi Pujol, Carles Sentís, Frederic Rahola, Joan Codina, Narcís Serra, Pere Pi-Sunyer, Juan José Folchi, Ramon Espasa i Josep Roig.

L'Assemblea de Parlamentaris va encarregar a un grup més reduït, conegut com la Comissió dels Vint, la redacció de l'Estatut d'Autonomia. Es reuniren a Vilanova de Sau –per la qual cosa el text nascut allà es coneix com Estatut de Sau– i en foren els principals redactors Miquel Roca (CDC), Jordi Solé Tura (PSUC) i Eduard Martín Toval (PSC). Tot i l'allau d'esmenes al text presentades per UCD, AP i el PSOE, les Corts espanyoles l'aprovenen el juliol de 1979 i els catalans hi van votar majoritàriament a favor (88 per cent) el 25 d'octubre d'aquell any.

Amb la Constitució de 1978, però, l'estat ja havia dibuixat unes autonomies generalitzades on l'autonomia catalana –com la valenciana i la de les illes Balears– quedaria diluïda, el famós "cafè per a tothom" que va idear el ministre sevillà del govern Suárez Manuel Clavero Arévalo [vegeu entrevista a El TEMPS-1 febrer 2011] amb l'article 151.

Les primeres eleccions al Parlament de Catalunya es van celebrar el 10 de març de 1980, amb uns resultats significativament diferents dels obtinguts el 1977 en les eleccions legislatives, on l'esquerra havia rebut un suport majoritari. Al Parlament, la força més votada va ser la CiU de Jordi Pujol, que obtingué 43 escons, i pogué formar govern amb el suport de l'ERC d'Heribert Barrera. El PSC en va treure 33 i el PSUC, 25.

Renúncies a les Illes. La lluita per l'autonomia caracteritzà la Transició a les Illes, entre 1976 i 1981. Va ser la reivindicació política genuïna de Balears. La qual va estar marcada per les renúncies. De reclamar el màxim, s'acabà acceptant el mínim.

La protohistòria de l'exigència estatutària s'inicià el 1976 quan aterrà a les Illes el "regionalisme" des de Madrid. El 17 de gener d'aquell any Miguel Herrero de Miñón –reconegut membre del grup de reformistes que des del poder volien la transició de la dictadura a la democràcia– publicà en el *Diario de Mallorca* un article en el qual defensava l'atorgament a Balears d'un "estatut regional" de caràcter polític. Al seu parer seria un exemple per a la futura "regionalització" de tot Espanya. D'aquesta manera, l'exemple illenc "serviria per acabar els fetixismes històrics", tal com ell entenia que eren les reivindicacions nacionalistes catalana, basca i gallega basades en les respectives autonomies de la Segona República. Va ser la primera teorització del famós *café per a tothom* posterior. El Col·legi d'Advocats de Balears va llançar la idea de començar a redactar aquell futur estatut regional entre les forces polítiques opositores i les institucions. Però la possibilitat va fracassar perquè la majoria dels partits democràtics renunciaren a una autonomia que provenia del règim –i per tant en desconfiaven– i, sobretot, perquè en el que pensaven de veres era en les futures eleccions.

No obstant, grups nacionalistes com el PSAN, Unió Autonomista i el PSI –el qual seria a partir de 1977 el PSM–, així com partits d'esquerra, talment el Moviment Comunista i el PCE, començaren durant aquell 1976 a desmarcar-se de la resta de formacions opositores i a exigir que les Illes tinguessin un Estatut d'autonomia abans de la futura Constitució. Aquest anhel es va fer més intens el 1977. La pressió nacionalista va provocar que totes les formacions polítiques signessin just abans de les primeres eleccions, les del 15 de juny, el Pacte Autonòmic: es comprometien que els diputats i senadors que sortissin elegits reclamarien junts i immediatament, fossin del partit que fossin, un estatut d'autonomia al govern de Madrid. Però a l'hora de la veritat, UCD, PSOE i AP –que foren els que aconseguiren els escons– s'oblidaren del que havien signat. Els nacionalistes del PSI, i també el PCE, intentaren forçar-los a recuperar el consens autonòmic. Fins i tot l'Obra Cultural Balear va organitzar el 29

Manifestació del 29 d'octubre de 1977 a la plaça Major de Palma a favor de l'autonomia. L'entitat convocant era l'Obra Cultural Balear.

d'octubre de 1977 una gran manifestació amb l'eslògan "Per l'Autonomia. Volem l'Estatut" per intentar així que els partits majoritaris s'avinguessin a exigir l'autogovern tot d'una. Però no serví de res. UCD, PSOE i AP renunciaren a l'autonomia immediata.

El 1978 Balears rebé allò que es va conèixer com "el règim preautonòmic". Es creaven així les primeres institucions d'autogovern des de 1714: el Consell General Interinsular (CGI) –ens comú balear– i el respectiu Consell de cada illa. Després de l'aprovació de la Constitució el desembre de 1978, es convocaren les eleccions generals i locals de 1979, que a les Illes també foren al CGI i als Consells insulars. Les forces que obtingueren representació a les institucions pròpies varen ser les que començaren a negociar la redacció del futur Estatut, el qual va ser finalment pactat sobretot entre UCD i PSOE, que eren els partits majoritaris, mentre que AP, PSM i PCE poc hi pogueren influir. Malgrat algunes renúncies, l'acord entre els

dos partits més grans suposava que les Illes tindrien un Estatut per la via de l'article 151 de la Constitució, que era la que atorgava més alt sostre d'autogovern.

Però després del colp d'estat de 1981 es va produir la involució autonòmica –per mor de la pressió militar, el rei instà les forces majoritàries a pactar per rebaixar les reivindicacions autonomistes– i tant UCD com el PSOE acceptaren a Balears tot allò que els imposaren les respectives direccions centrals: que havien de renunciar a l'article 151 i conformar-se amb la via prevista al 143 que era el que atorgava la mínima autonomia. Així ho feren. Els nacionalistes protestaren, però va ser inútil.

Finalment, l'Estatut es va aprovar el 28 febrer de 1983. Després de la desaparició a les Illes de la UCD en les eleccions de 1982, varen ser el PSOE i AP els que pactaren la fi del procés. A pesar de l'acord, els conservadors es van abstenir en la votació a les Corts.

El llarg camí per a l'autonomia balear s'havia iniciat entre reivindicacions d'alt d'autogovern que gairebé tothom deia que compartia, però acabava cinc anys després amb una realitat autonòmica molt minsa fruit de les continuades renúncies.

**Els diputats
balears del PSOE,
UCD i AP van
incomplir el
Pacte Autonòmic**

*Víctor Maceda
Alex Milian
Miquel Payeras*